

خیلی از جوان‌هایی که در برنامه‌های علمی که من حضور دارم می‌آیند دست‌کم زمانی مخاطب ما بودند. هستند در بین این افراد که اصلاً شروع علاقه‌مندی‌شان این برنامه بوده اما آدم‌هایی هم هستند که ممکن است حضورشان دلایل زیادی داشته، اما احتمالاً دورانی تماشاگر برنامه‌های علمی ما بوده‌اند

آزاده باقری
روزنامه‌نگار

یکی از قدیمی‌ترین و باتجربه‌ترین و البته شناخته‌شده‌ترین برنامه‌سازان برنامه‌های علمی سیاهوش صفاریان پور، برادر دوقلوی فواد صفاریان پور است که با یکدیگر توانسته بودند یک برنامه با قدمت ۱۶ ساله بسازند که مخاطب‌های بسیاری داشت. «آسمان شب» یکی از برنامه‌های علمی است که به دست این دو برادر ساخته شد؛ برنامه‌ای در زمینه نجوم که شاید تصور بر این می‌رفت مخاطب این برنامه کسانی هستند که از علم نجوم اطلاعات دارند و متوجه چنین برنامه علمی می‌شوند. این در حالی است ساخت برنامه به سمتی رفت که نه تنها دانشمندان و افراد مطلع از علم نجوم مخاطب آن بودند بلکه بسیاری از مخاطب‌های عام نیز این برنامه را دوست داشتند و حتی جرقه‌ای برای برخی از آنها بوده تا این دانش قدیمی و پر از رمز و راز را دنبال کنند. سیاهوش صفاریان پور به جز برنامه «آسمان شب» برنامه‌های علمی دیگری هم همچون «چرخ»، «کنندو»، «موتور جستجو» و... را نیز در کارنامه خود دارد و حالا با ساخت پادکست‌های علمی، مخاطب‌های متفاوتی را در فضای مجازی با خود همراه کرده است. با او گفت‌وگویی در زمینه برنامه‌سازی علمی داشته‌ایم که در ادامه آن را می‌خوانید.

طی این سال‌ها فعالیت، فکر می‌کنید برنامه‌های علمی چقدر موفق بوده است؟

در ایران خوشبختانه در طی سال‌های اخیر رویکرد اجتماعی نسبت به علم و فناوری تغییر کرده است. فناوری در زندگی ما بیشتر نقش آفرینی می‌کند و زندگی در یک دهه گذشته دگرگون شده است. این که چقدر رسانه می‌تواند در آن اثر بگذارد، واقعیت این است رسانه بخشی از پیکره تفکری اجتماعی ماست. بودن موضوعات علمی در رسانه رادیو و تلویزیون بیشتر می‌تواند به ایجاد اتمسفر در جامعه کمک کند که چطور به جهان نگاه کنند و چطور نسبت به پدیده‌های پیش‌آمده واکنش نشان دهند و با آن روبه‌رو شوند. به طور مثال شبکه‌های اجتماعی چطور زندگی ما را دگرگون می‌کند؟ چطور فضای ارتباطی ما با این دنیای مجازی عوض می‌شود؟ اینها همه بستگی به این دارد چطور با آن ارتباط برقرار شود. جزئی از این اجتماع وقتی رسانه باشد بیشتر ذهن‌ها را نسبت به تغییرات گسترده‌ای که هر روز رخ می‌دهد آماده می‌کند. برای همین من فکر می‌کنم کارکرد اصلی بنده و امثال بنده در رادیو و تلویزیون این است کمک کنند برای آن که ذهن‌ها برای تغییرات گسترده‌ای که ممکن است هر لحظه رخ دهد آماده باشد.

در سال‌ها برنامه‌سازی خود چه برخوردها و واکنش‌هایی نسبت به تولیدات خود داشته‌اید؟ آیا

آسمان بی‌انتهای شب

صفاریان پور: آنچه در برنامه «آسمان شب» اتفاق افتاد، طی زمان تکامل پیدا کرده است. هدف‌گذاری اولیه‌ای که رخ داد این بود که نسبت به حوادث و اتفاقاتی که در دنیای علم و فناوری رخ می‌دهد مردم مطلع شوند. یعنی اطلاعاتی کمی بیشتر از آنچه در خبرها می‌شنوند. هدف اولیه و اصلی این موضوع بود که جلب نظر عمومی را نسبت به آنچه در دنیا اتفاق می‌افتد مثلاً از یک مأموریت فضایی در سیاره مریخ یا یک رویدادی مانند خورشیدگرفتگی در آسمان بیشتر کند. با این هدف پیش‌رفتیم تا این که به تدریج کیفیت آن تغییر کرد و تبدیل شد به مفهومی که این روزها درباره آن صحبت می‌کنند و به آن ترویج و عمومی‌سازی علم گفته می‌شود. به زبان ساده بیان کردن مفاهیم علمی به قصد ایجاد بینش علمی، محصول اصلی برآیند ترویج علم در رسانه‌ها به صورت برنامه علمی است. بینش علمی هم یعنی این که شما بتوانید بخشی از پیکره سواد را در این روزگار ایجاد کنید. در روزگاری که با حجم

زیادی از خبر و اطلاعات مواجه‌ایم. این که شما بتوانید فهم درستی از جایگاه خودتان در هستی داشته باشید و این که بدانید در دنیا چه می‌گذرد، کجا گرفتار شبه علم می‌شوید و کجا گول می‌خورید یک برنامه علمی خوب می‌تواند کمک‌کننده باشد. با توجه به آنچه گفته شد می‌توان به این نکته تاکید داشت که کارکرد ترویج علم این است که به ما بینشی دهد نسبت به جهانی که در حال حاضر در آن زندگی می‌کنیم؛ ضمن این که در برنامه علمی لازم است اطلاع‌رسانی به شکل علمی باشد؛ اما در عین حال کمک کند به این که مقداری بیشتر درباره خودمان بدانیم.

گفت‌وگو با سیاهوش صفاریان پور، برنامه‌ساز باید فتوسنتز

روزگاری علاقه‌مندی‌شان به نجوم را از طریق این برنامه تلویزیونی پیدا کردند، ادامه دادند و الان چه در ایران تحصیل می‌کنند و چه در خارج از ایران مشغول پژوهش هستند؛ وقتی داخل برنامه می‌آیند و به عنوان دانشمند معرفی می‌شوند در صورتی که در روزگاری تماشاگر برنامه ما بودند بسیار لذت‌بخش است. هیچ لذتی را نمی‌توان مشابه‌سازی با لذتی دانست که در آن لحظه در من به وجود می‌آید. این که دارم با کسانی گفت‌وگو می‌کنم که یک زمانی تنها تماشاگر علاقه‌مند به یک برنامه علمی بوده. این لذت دو خبر دارد؛ خبر خوب آن این است که شما اثرگذار بوده‌ای و خبر بد آن هم این است که دیگر پیر شده‌ای.

ظرفیت، امکان و پتانسیل تلویزیون و رادیو را در ساخت برنامه‌های علمی تا چه حد می‌دانید؟

برای ظرفیت نمی‌توانم جواب روشنی داشته باشم. جواب روشن آن، تعداد برنامه‌هایی است که با ضریب نفوذ مردم درباره آن صحبت می‌کنند و آن برنامه، برنامه علمی است. من بر این تصور هستم بهترین سنجش این است از مردم سؤال شود که وقتی برنامه علمی در تلویزیون پخش می‌شود آن را تماشا می‌کنند؟ یا می‌گویند وجود ندارد یا می‌گویند نمی‌بینند یا می‌گویند دیده‌اند و اسم برنامه را هم به خاطر دارند. برای همین فکر می‌کنم بهترین سنجش می‌تواند از این طریق رخ دهد. من هر آنچه بگویم ممکن است سلیقه شخصی در آن دخیل باشد. برای همین درباره برنامه تلویزیونی، درباره اثرگذاری‌اش روی مردم و درباره این که مردم آن را می‌بینند یا خبر بهترین سنجش این است که ببینیم اصلاً مردم درباره آن صحبت می‌کنند یا خیر. وقتی این روزها مردم درباره هر موضوعی صحبت می‌کنند به جز موضوع علمی که در تلویزیون دیده باشند من به نظر می‌رسد جواب‌اش این باشد که شاید خیلی کار کافی در این زمینه انجام نگرفته است.

نسل به نسل هم منتقل نمی‌شد. بزرگ‌ترین حسن برنامه تلویزیونی آسمان شب این بود که از نسلی به نسل دیگر علاقه‌مندی‌اش اضافه می‌شد؛ ضمن این که قدیمی‌ها همچنان مخاطب برنامه بودند و نسل‌های جدید هم به آن اضافه می‌شدند و این خبر خوبی بود که همچنان چنین برنامه‌ای توانسته است پویایی خود را برای جذب مخاطب جدید حفظ کند. بسیاری از برنامه‌ها تبدیل به نوستالژی می‌شوند چون یک گروهی را در یک زمانی به خود علاقه‌مند می‌کند. سال‌های بعد هم دوباره چنین برنامه‌ای برگردد هنوز هم همان مخاطب‌های قبلی خود را دارد. اما یکسری از برنامه‌ها این خاصیت را دارد که زاینده مخاطب است و من فکر می‌کنم تجربه تغییراتی که ما پیوسته در بیش از یک دهه در برنامه آسمان شب ایجاد کردیم منجر به آن شد که پیوسته مصرف‌کننده و مشتری جدید داشته باشیم؛ مشتری‌هایی که خوشبختانه همیشه راضی بودند و شاید شوق‌انگیز بودن این تدوام مسیر برای من صرفاً همیشه مخاطب‌هایی بودند که بودن این برنامه را طلب می‌کردند.

طی سال‌هایی که به آمدن نسل‌های جدید نیز اشاره کردید اتفاقی برایتان ماندگار نبود که همیشه در ذهن شما حک شده باشد و با وجود گذشت سال‌ها از آن دوران باز هم به یاد بیاورید و حس خوب یا بد بهتان دست دهد؟

در تلویزیون وقتی کار می‌کنید این شانس را خواهید داشت صدا و تصویر شما را همه طیف‌های اجتماعی ببینند. از یک نویسنده فوق‌العاده صاحب‌نام تا یکی از پرآوازه‌ترین خواننده‌ها تا یکی از معروف‌ترین مراجع تقلید و... اینها در واقع کسانی بودند که طی این سال‌ها از پخش آسمان شب بازخورد دریافت کرده‌ام، اما آنچه بیشتر برای من یک خاطره دلنشین است حضور انسان‌هایی در استودیو برنامه بعد از سال‌هاست که